

زندگینامه عطار (کتاب)

«زندگی نامه شیخ فرید الدین عطار نیشابوری»، به [زین فارسی](#)، تألیف، سعید نفیسی و در شرح احوال و آثار شیخ فرید الدین عطار نیشابوری است.

فهرست مندرجات

۱ - ساختار کتاب

۲ - گزارش محتوا

۲.۱ - نام و نسب و خانواده عطار

۲.۲ - ولادت

۲.۳ - مدت عمر

۲.۴ - عصر زندگی

۲.۵ - سوانح زندگی

۲.۶ - رحلت

۲.۷ - مرقد

۲.۸ - عطار همدانی

۲.۹ - عطار های دیگر

۲.۱۰ - مقام عطار

۲.۱۱ - عقاید و افکار

۲.۱۲ - آثار عطار

۲.۱۳ - وضعیت کتاب

۳ - منبع

ساختار کتاب

کتاب، شامل دیباچه و شرح حال عطار مشتمل بر نام و [نسب](#) و خانواده، ولادت، مدت عمر، عصر زندگی، سوانح زندگی، رحلت، مرقد، عطار همدانی، عطار های دیگر، مقام عطار، عقاید و افکار، آثار عطار، عطار دیگری که در [قرن](#) نهم بوده و تکمله است.

گزارش محتوا

مؤلف، در مقدمه کتاب بیان می‌کند که پارهای از [کتاب‌های تراجم](#) بیش و کم، شرح حال‌هایی از عطار نوشته‌اند، ولی هیچ کدام از آنها جامع و کافی و وافی نیست و در همه آنها مطالب نادرست دیده می‌شود، لذا وی سعی نموده با استفاده از همه مآخذ و مراجع، کتابی را ارائه دهد تا قابل مراجعه اهل فن باشد. وی، در این کتاب، مشروح تحقیقات خود را در ذیل عناوین مختلفی ارائه نموده که چکیده آنها چنین است:

← نام و نسب و خانواده عطار

چیزی که مسلم است این است که لقب عطار، فرید الدین بوده و نام وی و پدرش را در همه جا محمد بن ابراهیم نوشته‌اند و کنیه وی در مآخذ معتبر ابو حامد آمده است، البته صاحب [«تکره مرآت الخیال»](#)، به اشتباه برای وی دو کنیه ابو حامد و ابو بکر قائل شده است.

← ولادت

به نظر نفیسی، تاریخ ولادت عطار در حدود [سال ۵۳۷ ق](#)، است. به نظر دولت شاه، اصل او از قریه کنکن از اعمال [نیشابور](#) بوده و این نکته را مؤلفین [«مجالس المؤمنین»](#) و [«خزینة الاصفیاء»](#) و [«سفینه الاولیاء»](#) و [«بستان السیاحه»](#) تأیید کرده‌اند.

← مدت عمر

در کتبی‌های که بر سر **قبر** اوست نوشته‌اند که ۸۲ سال در شاپور (نیشابور) و ۳۲ سال در شادباخ زیسته و بدین گونه مدت عمر او ۱۱۴ سال می‌شود، ولی با دقت در اشعار عطار معلوم می‌شود که عطار، بیش از نود سال عمر نکرده است و اگر صد و چهارده سال عمر کرده چگونه است که دیگر در اشعار خویش اشاراتی ندارد.

← عصر زندگی

بر اساس دلایل محکم، مسلم است که عطار در نیمه دوم قرن ششم و در سال‌های آغاز قرن هفتم زیسته است و کسانی که با او معاصر و معاشر بوده‌اند، همه از ۶۰۵ تا ۶۱۸؛ یعنی به فاصله ۲۲ سال تا ۹ سال پیش از او درگذشته‌اند و وی در حدود ۵۳۷ ق، **ولادت** یافته و نود سال در این جهان زیسته است.

← سوانح زندگی

عطار، در نیشابور یا شادباخ، محله‌ای از آن شهر، می‌زیسته و همچون پدرش پیشه عطاری داشته است. مؤلف، در این بخش، **داستان** دگرگونی و تحول روحی عطار را به صورت‌های مختلف از زبان افراد متعدد درج نموده و خود، حکایت مزبور را به گونه‌ای که مؤلف فرانسوی، لوی دو بو، نقل کرده، مورد تأیید قرار داده است.

← رحلت

در باب تاریخ رحلت عطار، اختلاف عجیبی در میان است که درباره هیچ یک از مردانی که در تاریخ نام ایشان آمده، اختلاف به این اندازه نیست؛ یعنی از ۵۸۶ گرفته تا ۷۲۷، بیست قول مختلف در میان هست و در این میان، ۱۴۱ سال فاصله است که مدت زندگی چهار **نسل** است. به نظر نفیسی، از میان گفتارهای مختلف، هر تاریخی که پیش از ۶۲۷ ق، باشد به هیچ وجه پذیرفتنی نیست. در باره اینکه عطار به **مرگ** طبیعی درگذشته و او را کشته‌اند، به نظر مؤلف، هیچ دلیل روشنی وجود ندارد و گفته «نفحات الانس» نیز ضعیف است.

← مرقد

مسلم است که بنای کنونی در سال ۸۹۱ ق، به دست **امیر علی شیر نوانی** ساخته شده و در سال ۸۹۲ ق، که دولت شاه، «تکره الشعراء» را می‌نوشته، این ساختمان به پایان رسیده بود و بدین گونه بنایی که قاضی یحیی بن صاعد، پس از مرگ عطار، در سال ۶۲۷ یا اندکی پس از آن ساخته، چندان بنای محکمی نبوده است، زیرا که ۲۶۴ سال پس از آن، ویران بوده است، ولی در قرن هشتم در زمان حمد الله مستوفی معروف بوده است.

← عطار همدانی

حاج خلیفه، در «**کشف الظنون**» در کلمت «منطق الطیر»، «الهی نامه»، «بلبل نامه»، «پندنامه»، «تکره الاولیاء»، «خسرونامه»، «شترنامه» و «جوهر الذات» نسبت عطار را همدانی آورده و به دلایلی این نکته قابل رد است. متأسفانه بیشتر محققین، او را با فریدالدین عطار نیشابوری اشتباه کرده‌اند.

← عطارهای دیگر

همواره در هر زمانی گروهی بسیار از دانشمندان **ایران** از هر طبقه به شهرت عطار یا لقب عطار معروف بوده‌اند، مثل علاء الدین محمد بن محمد عطار بخاری، از بزرگان مشایخ تصوف از سلسله نقش بندی، عطار طوسی از عرفای قرن ششم، ابو زکریا یحیی بن علی بن سلیمان، معروف به ابن عطار از فقهای **شافعی**، ابو العباس محمد بن احمد عطار بغدادی از بزرگان مشایخ **صوفیه**، خواجه حسن عطار، از مشایخ بزرگ **نقش بندیه**، نعیم عطار بلخی، از شعرای فارسی زبان قرن نهم، روح الدین عطار، از شاعران قرن هشتم، عطار بخاری یا علانی عطار، زین الدین علی بن حسین انصاری طبیب، معروف به حاج زین عطار و...

← مقام عطار

عرفای بزرگ ایران، در مناقب و مقامات عطار سخن بسیار گفته‌اند و به قول قاسم الانوار: «شیخ عطار، در تجرید، قم بر سر قدم حضرت حیدر کرار داشت». جملی، در «**نفحات الانس**» می‌گوید: «آن قدر اسرار و **توحید** و حقایق اذواق و مولجید که در مثنویات و غزلیات وی اندراج یافته، در سخنان هیچ یک این طایفه یافت نمی‌شود».

← عقاید و افکار

با دقت در آثار عطار معلوم می‌شود که وی به مراحل طریقت کاملاً معتقد بوده و به وحدت وجود **اعتقاد** راسخ داشته و در آثار خویش، بی‌اعتنایی صرف به همه معاصران خود نشان داده و مطلقاً نامی از هیچ کس نه به خوبی و نه به بدی نبرده است. اندیشه وی را بالاتر از هر فرقه و طریقتی باید دانست.

← آثار عطار

در بلب آثار عطار، نه تنها بسیار مبالغه کرده‌اند، بلکه یک عده کتلب‌هایی را که از او نیست، به او بسته‌اند و ظاهراً ۱۱۴ کتلب را به وی نسبت داده‌اند که مرحوم نفیسی با بررسی آنها، اغلب انتسابات را رد می‌کند. عطار دیگری که در قرن نهم بوده است به نظر نفیسی، او مردی جعل بوده که در قرن نهم خود را فرید الدین محمد عطار می‌خوانده و از مردم تون بوده و در [مشهد](#) می‌زیسته است و چندین کتلب سست و بی‌مغز را سلخته که به هیچ وجه، شبیه آثار فرید الدین عطار نیشابوری نیست.

← وضعیت کتلب

پاورقی‌ها، به نکر منابع پاره‌ای از مطالب کتلب اختصاص یافته است. فهرست مندرجات در آغاز کتلب و «فهرست نام‌های کسلان و خاندان‌ها و نسب‌ها»، «فهرست نام‌ها و جاه‌ها» و «فهرست کتلب‌ها» در پایان کتلب ذکر شده است.

منبع

نرم افزار عرفان ۳، مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی.